

Spanningen Rusland-Oekraïne

De Duitse buitenlandminister Annalena Baerbock met haar Amerikaanse collega Blinken (links). Betogers in Kiev (rechts) bedanken vrijdag het Verenigd Koninkrijk voor het sturen van antitankraketten.

FOTOS: REUTERS, GLEB GARANICH

BRITSE POSITIE

Speler op het wereldtoneel, ook na Brexit

Anders dan Duitsland heeft de Britse regering geen moeite met wapens leveren aan Oekraïne. „Bondgenoten kunnen altijd op het VK rekenen.”

Door onze redacteur
Mark Duursma

AMSTERDAM. Een Russische invasie van Oekraïne wordt een „pijnlijke, gewelddadige en bloedige *business*”. Aldus de Britse premier Boris Johnson maandag tegen journalisten tijdens een werkbezoek aan een ziekenhuis. En: „Het Verenigd Koninkrijk leidt het creëren van een pakket aan economische sancties, versterkt het verzet van onze Oekraïense vrienden met het leveren van defensieve wapens en maakt duidelijk dat we vierkant achter het Oekraïense volk staan.”

Aan ferme taal uit Londen geen gebrek. Afgelopen weekend betichtte het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken Rusland van een complot om een pro-Russische politieke leider te installeren in Oekraïne. Het bericht werd buiten het VK, en vooral in Oekraïne, met scepsis ontvangen.

Meer internationale indruk maakte een recent artikel van Ben Wallace, de Britse minister van Defensie, waarin hij in heldere taal afrekenet met de vermeende agressie van de NAVO jegens Rusland. Wallace, oud-militair, ontfaelt en *passant* Poetins beweringen over de historische verbondenheid tussen Rusland en Oekraïne.

Het blijft niet bij woorden. Vorige week stuurde het VK 2.000 lichte antitankraketten naar Oekraïne, inclusief dertig militairen om training te geven. Met het leveren van defensieve wapens kiest het VK voor dezelfde lijn als de Verenigde Staten en een aantal kleinere Europese landen. Frankrijk en Duitsland geloven meer in onderhandelen dan in bewapenen.

Global Britain

Het zou verkeerd zijn om het Britse beleid rond de Oekraïne-crisis te beschouwen als de Europese uitzondering, zegt Malcolm Chalmers, adjunct directeur-generaal van de Britse denktank Royal United Services Institute. „Als het gaat om wapens voor Oekraïne heeft het VK meer bondgenoten in de EU dan Frankrijk en Duitsland. Wie verwachtte dat het defensiebeleid van de Europese Unie na Brexit coherent zou zijn komt bedrogen uit. De EU heeft het VK niet nodig om verdeeld te zijn.”

Dat het VK zich opstelt als havik hoeft niet te verbazen. Vanouds beschikt het land over een groot leger, na de VS is het de tweede financier van de NAVO. Brexit heeft aan de ambities om zich te profileren als *Global Britain* niets veranderd. Integendeel, na het verlaten van de EU is

het verlangen om op eigen kracht een speler op het wereldtoneel te zijn eerder toegenomen.

Dat blijkt uit de in maart 2021 gepubliceerde beleidsvisie *Global Britain in a competitive age*, over het defensie- en buitenlandse beleid tot 2030. In zijn voorwoord zegt premier Johnson dat er de komende jaren meer zal worden geïnvesteerd in defensie dan het geval was sinds het einde van de Koude Oorlog. De NAVO-norm van 2 procent van het bbp voor defensie zal opnieuw worden overschreden, namelijk 2,2 procent. „Dit zal aan onze bondgenoten, in Europa en verder, laten zien dat ze altijd op het VK kunnen rekenen als het er op aankomt.”

Voor de Britten is Rusland de favoriete vijand, vooral sinds ‘Salisbury’

Rusland is de favoriete vijand van de Britten. In de beleidsvisie geldt Rusland als „actieve bedreiging”, terwijl China vanwege het autocratische regime wordt omschreven als „systemische uitdaging”. Johnson verwijst in zijn voorwoord expliciet naar de vergiftiging van dubbelagent Sergej Skripal en diens dochter in het Britse Salisbury door twee Russische spionnen, in maart 2018. Dat incident heeft de verhouding tussen het VK en Rusland danig verzuurd, bevestigt Chalmers. „Er waren eerder Russische dissidenten vergiftigd in Engeland, maar dit was heel brutaal, heel openlijk, met gelovene meer in onderhandelen dan in bewapenen.”

Vorige zomer was er een Brits-Russisch incident in de Zwarte Zee, volgens Rusland omdat het Britse marineschip HMS Defender in de territoriale wateren bij de door Rusland geannexeerde Krim voer.

Het VK trekt in de crisis rond Oekraïne gelijk op met de VS. Johnson houdt niet van de oude aanduiding *‘special relationship’* en spreekt liever over een *‘onverwoestbare’* of een *‘diepe en betekenisvolle’* relatie met de VS. Hoe dan ook, zegt Chalmers, na Brexit is de NAVO, met de VS als aanvoerder, alleen maar belangrijker geworden voor het VK. „Anders dan bij het vertrek uit Afghanistan overlegt de regering-Biden bij deze crisis veel met de Britse regering. VS en VK hechten veel belang aan de NAVO. Ze weten allebei er is geen alternatief.”

Door onze correspondent
Nynke van Verschuer
BERLIJN

ANALYSE DUITSE POSITIE

Terughoudend Duitsland wekt wrevel bij bondgenoten

Berlijn leek een leidende rol te kunnen nemen in de koers van het Westen tegenover Rusland. Maar nu stelt het kabinet-Scholz zich terughoudend op. Tot ongenoegen van bondgenoten. „Duitsers geloven dat afschrikking conflict juist aanwakkerd.”

Ondanks de diplomatieke inspanningen van minister van Buitenlandse Zaken Annalena Baerbock (Groenen) manoeuvreerde de Duitse regering zichzelf de afgelopen dagen in een eenzame positie wat internationale Ruslandpolitiek betreft.

Terwijl de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en de Baltische landen wapens leverden aan Oekraïne, sprak de Duitse regering zich opnieuw uit tegen wapenleveranties en blokkeerde Berlijn een Estse lading houwtizers die voor Oekraïne was bestemd. De Britten vlogen antitankraketten naar Oekraïne, maar maakten een bocht om het Duitse luchtruim. Weliswaar hadden de Britten niet aan Duitsland om doorgang gevraagd, maar de indruk ontstond dat de Britten vreesden dat een dergelijk verzoek zou worden afgewezen.

„De afgelopen week was een catastrofe voor de geloofwaardigheid van de Duitse buitenlandpolitiek”, zegt Marcel Dirsus van het Instituut voor Veiligheidspolitiek van de Universiteit Kiel.

Vorige week bezocht buitenlandminister Baerbock haar collega’s in achtereenvolgens Kiev en Moskou, en leek Duitsland een leidende rol te kunnen nemen in de koers die het Westen tegenover Rusland zou kunnen voeren, nu Rusland ruim honderdduizend militairen plus materieel aan de grenzen van Oekraïne heeft verzameld. Maar de kans op een Duitse voortrekkersrol werd snel verspeeld.

Uit de regering-Scholz klinkt geen eenduidig geluid over welke sancties Duitsland Rusland zou opleggen na een inval in Oekraïne. De mogelijkheid om Nord

Stream 2, de omstreden gaspijpleiding, niet te gebruiken, blijft volgens kanselier Olaf Scholz weliswaar op tafel, maar wordt niet helder uitgesproken. Rusland uitsluiten uit het internationale betalingssysteem Swift, zoals de VS voorstelden, stuit op Duits verzet omdat de economie afhankelijk is van export naar Rusland, en de Duitse huishoudens van Russisch gas.

‘Arrogantie en groothedswaanzin’

Het wankelmoedige Duitse sanctiebeleid zorgt voor wrevel bij de Amerikanen. Volgens *Der Spiegel* nodigde de Amerikaanse president Joe Biden vorige week kanselier Olaf Scholz met spoed uit in Washington om het Rusland-beleid af te stemmen. Die vond aanvankelijk geen tijd in zijn agenda, maar maandagavond werd bekend dat Scholz in februari naar Washington afreist. Een precieze datum is nog niet bekend. Zo doet de onduidelijke Ruslandstrategie van het kabinet-Scholz niet alleen afbreuk aan de eigen geloofwaardigheid, maar ook aan die van het westerse blok.

Ook uit Oekraïne klinkt onvrede. Symbolisch voor de wig die de afgelopen dagen ontstond, waren de uitspraken van de Duitse marine-admiraal Kay-Achim Schönbach. In een publiek debat in New Delhi op vrijdag zei de marine-chef dat de Krim voor Oekraïne voorgoed is verloren en dat Poetin geen aanval verlangt maar respect, dat hij ook verdient. De marinechef nam zaterdagavond ontslag en het ministerie van Defensie distantieerde zich van de uitspraken. De Oekraïense ambassadeur in Berlijn vond dat niet genoeg. Hij vond dat de uitspraken van Schönbach uitdrukking gaven aan „Duitse arrogantie en groothedswaanzin”. De burgemeester van Kiev, Vitali Klytsjko, noemde het vasthouden aan Nord Stream 2 en de weigering defensieve wapens te leveren maandag in *Bild* „verraad aan vrienden”.

Op dergelijk harde woorden uit Oekraïne kunnen de Duitsers ook rekenen als Baerbock herhaalt dat Duitsland „met een blik op de geschiedenis” geen wapens aan Oekraïne kan leveren. „Voor niet-Duitsers mag dat een vreemd argument lijken”, zegt Ulrike Franke van het European Council on Foreign Relations in Londen, „iedere Duitser begrijpt zo’n uitspraak meteen.” En, zo schat Franke in, het is een oprechte uitspraak van Baerbock, geen rookgordijn. „Sinds 1945 heeft Duitsland zeer geïnternaliseerd dat oorlog het kwaad is, en dat wordt direct gelinkt aan iedere vorm van militaire interventie. Dat is een les die Duitsland heeft geleerd uit de geschiedenis. Een andere les die je zou kunnen trekken, namelijk dat een militaire operatie ook een oorlog kan beëindigen, is niet de les die Duitsers hebben geleerd.”

Dirsus wijst op een andere eenzijdigheid van het Duitse argument: „Ja, de Duitsers hebben in de Tweede Wereldoorlog miljoenen Russen vermoord. Die geschiedenis is een factor die de buitenlandpolitiek beïnvloedt.” Maar voor de Oekraïners is een dergelijke uitspraak „maximaal beledigend”, vindt Dirsus: „Want die opmerking voor de geschiedenis wordt niet in gelijke mate voor Oekraïne in overweging genomen.” In Oekraïne vielen eveneens honderdduizenden doden.

Veldhospitaal

De aversie tegen militair ingrijpen is niet alleen te herleiden tot een soort pacifisme; volgens Dirsus is de overtuiging in Duitsland veel sterker dan in de VS of in het VK dat de diplomatieke weg de effectiefste is. „Britten of Amerikanen zullen eerder denken dat een oorlog te verhinderen is door de tegenpartij af te schrikken. In Duitsland gelooft men het tegendeel.”

Binnen de Duitse coalitie bestaat er geen consensus over wat de juiste weg is

„Duitsers zien antimilitaire positie als moreel verheven

Ulrike Franke
European Council
on Foreign
Relations

als het op wapenleveranties aankomt. De Groenen, de partij die de minister van Buitenlandse Zaken levert maar ook die van Economische Zaken, het ministerie dat over wapenexport gaat, is van oorsprong pacifistisch. Maar die minister van Economische Zaken Robert Habeck zei in mei, destijds nog Groenen-voorzitter, bij een bezoek aan Oekraïne dat „defensieve wapens” geleverd moeten kunnen worden.

Die tussenweg kiest ook coalitiepartner FDP. Een woordvoerder van de portefeuille buitenlandpolitiek sprak eerder over „helmen en kogelvrijvesten”. Maandagochtend laat de woordvoerder van de portefeuille veiligheid, Marie Agnes Strack Zimmermann, weten dat „Duitsland bereid moet zijn defensieve wapens te leveren. Defensief betekent bijvoorbeeld dat we Oekraïne in de verdediging van cyberaanvallen kunnen bijstaan”. Duitsland heeft ook toegezegd een veldhospitaal te zullen bouwen, mocht dat nodig zijn.

De terughoudende Duitse positie is zeer ingewikkeld voor buitenlandse partners, meent Franke, omdat er een soort morele superioriteit uit spreekt: „De Duitsers zien de antimilitaire positie als moreel verheven. Dat is de houding van: ‘Wij hebben in het verleden bijzonder grote fouten gemaakt, maar we hebben er ook het beste van geleerd.’ Daar zie ik behoorlijke hybrid naar de internationale partners toe, die in Duitse ogen nog in de logica van de geschiedenis leven en niet hebben begrepen dat machtspolitiek verkeerd en passé is.”

Toch denkt Marcel Dirsus dat er wel iets van beweging zit in de Duitse houding tegenover het leger, en dat Duitsland langzaam bereid zal worden meer militaire verantwoordelijkheid te nemen: „Vooral omdat nu veel Duitsers niet meer in de VS de betrouwbare partner zien die het eens was. Nu overdenkt men nog eens wat de Duitse rol in de wereld zou moeten zijn.”